

УДК 37016:78

Тетяна Терещенко,
м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І СІМ'Ї В МУЗИЧНОМУ НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ

У статті зроблено спробу актуалізувати проблему взаємодії школи та сім'ї в музичному навчанні та вихованні учнів середніх загальноосвітніх закладів. Обґрунтовано важливість спільної навчально-виховної роботи школи та сім'ї з дітьми шкільного віку, виділено нагальні проблеми. Окреслено завдання та принципи роботи шкільного вчителя музичного мистецтва по налагодженню співпраці з батьками. Значну увагу приділено міжособистісним стосункам, індивідуальному підходу. Розкриваються форми діяльності педагогічного колективу, роль сімейних традицій у розвитку музичних інтересів учнів, їх знань, умінь і навичок.

Ключові слова: взаємодія, особистісні якості, шкільно-сімейне виховання, повсякденне спілкування, форми та методи роботи, творчі нахили.

Постановка проблеми. Визнаючи школу провідною ланкою виховання молоді, вчені зазначають, що без єдності

зусиль із сім'єю, ефективність виховання буде низькою. Адже саме в сім'ї найбільше виховується людина через уклад спільного життя: побут, працю, традиції, звичаї. В сім'ї дитина засвоює такі загальнолюдські поняття, як добро і зло, правда і кривда, корисне і шкідливе, тобто її морально-етичні принципи, на яких споконвіку ґрунтується педагогічний досвід народу [5, с. 119]. Сім'я завжди була і залишається природним середовищем соціалізації дитини, джерелом матеріальної й емоційної підтримки, необхідної для розвитку її членів, особливо дітей і підлітків, засобом збереження і передачі культурних цінностей від покоління до покоління [3, с. 6-12].

В. Сухомлинського все життя хвилювали проблеми сімейного виховання, батьківської педагогіки, тієї найменшої соціальної клітинки, де закладаються характер молоді людини, моральні почуття, поведінка, громадянська зрілість. Він був переконаний у тому, що успіху у вихованні поколінь можна досягти тільки спільними зусиллями сім'ї, школи, громадськості. «Всі шкільні проблеми стоять і перед сім'єю, усі труднощі, які виникають у складному процесі шкільного виховання, сягають своїм корінням у сім'ю» [8, с. 340].

Аналіз досліджень і публікацій. Дані досліджень засвідчують, що виховує не сам виховний процес як спеціально організована дорослими діяльність, а ті щоденні, конкретні взаємини, під час яких дитина день у день вбирає й активно переосмислює людські цінності й орієнтації, способи поведінки, сутність ставлення до явищ життя й до самої себе.

Проблема взаємодії школи та сім'ї в навчанні та вихованні учнів є предметом вивчення таких вітчизняних педагогів і вчених, як В. Бабій, Я. Баршай, П. Блонський, О. Доукіна, Н. Залевська, Г. Калмиков, В. Караковський, О. Киян, Т. Кулікова, А. Макаренко, А. Ситник, В. Сухомлинський, Ю. Хижняк та ін. Разом із тим проблема взаємодії школи та сім'ї в контексті загальної музичної освіти учнів не знайшла достатнього вивчення і висвітлення в науковій літературі, що й складає **мету статті**.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства вчені все більш схильні до реалізації виховних завдань у тісній взаємодії сім'ї та школи, включаючи механізми

державного управління загальноосвітньою школою. Сьогодні суспільство гостро потребує виховання таких особистісних якостей, як духовність, пошук істини, прагнення творити добро, активність у громадському житті, турбота про природу, близьких, повага до сімейних цінностей, культуру взаємовідносин, прагнення до досягнення виховної мети, відповідальність за основні події свого життя та ін.

Відомо, що сім'я – це той провідний осередок, де відбувається формування особистості дитини. Вплив сім'ї на дитину є домінуючим і унікальним, а багато в чому й незамінним. У сім'ї особистість формується у природних умовах, де вихователі – найближчі й найдорожчі для дитини люди, з якими вона постійно спілкується і яким повністю довіряє. «Саме в сім'ї беруть початок світогляд, ідейні й моральні переконання, етичні та естетичні ідеали і смаки, норми поведінки, трудові навички, ціннісні орієнтації. Тут дитина вперше прилучається до рідної мови, історії та культури свого народу, його традицій, звичаїв, обрядів, усього укладу життя» [8, с. 341].

У створеній В. Сухомлинським системі виховання важливе місце посідає спільна діяльність сім'ї та школи. Зокрема, у своїй праці «Павлиська середня школа» педагог зазначає: «Найбільш повноцінне суспільне виховання – це, як відомо, шкільно-сімейне. Сім'я з її взаєминами між дітьми і батьками – перша школа інтелектуального, морального, естетичного і фізичного виховання. Батько, мати, старші брати і сестри, дідусь і бабуся – перші вихователі дітей у дошкільному віці і лишаються ними, коли їхні вихованці пішли до школи. Духовне і морально-естетичне багатство сімейного життя – найголовніша умова успішного виховання дитини і в домашніх умовах, і в дитячому садку, і в школі» [8, с. 328].

На думку В. Сухомлинського, шкільно-сімейне виховання не тільки дає змогу добре виховати молоде покоління, а й водночас є дуже важливою умовою вдосконалення моральної атмосфери сім'ї, батька і матері. «Без виховання дітей, без активної участі батька і матері в житті школи, без постійного духовного спілкування і взаємного духовного збагачення дорослих і дітей неможлива сама сім'я як первинний осередок

суспільства, неможлива школа як найважливіший навчально-виховний заклад і неможливий прогрес суспільства» [8, с. 293].

Одним із факторів, який виходить на перший план у процесі формування особистості, є міжособистісні відносини в сім'ї. Багато проблем, які виникають в родині та школі, стають не тільки виховними, а й соціальними. На жаль, сьогодні сім'я переживає значні труднощі в реалізації свого виховного потенціалу. Так, О. Киян зазначає: «Реальна ситуація говорить про те, що спостерігається тенденція до погіршення якості сімейного виховання. Саме сім'я – природне та сприятливе середовище для підростаючої людини – зведена до примітивного рівня одягати, прохарчувати та покарати. Відбулися глибинні деформації в психології людей, які стали наслідком недостатнього материнського та батьківського тепла, атмосфери щастя» [4, с. 10].

При організації взаємодії сім'ї та школи слід окреслити мету та педагогічні умови цієї взаємодії. Її метою є залучення сімей до спільної зі школою соціальної діяльності, забезпечення взаєморозуміння та спільної роботи у формуванні соціальних орієнтацій і творчого потенціалу дитини. Під педагогічними умовами розуміють такий стан навчально-виховного процесу, який забезпечує досягнення педагогічних цілей; умови, які сприяють ефективній взаємодії сім'ї та школи [7, с. 26]. Батьки, не володіючи в достатній мірі знаннями вікових та індивідуальних особливостей дітей, виховують їх, як правило, інтуїтивно. У таких сім'ях відсутні позитивні міжособистісні відносини між батьками та дітьми, які змушені шукати в таких випадках «авторитет» поза родиною. Ця проблема виникає також і в матеріально благополучних сім'ях, де діти не вміють протистояти доступним спокусам.

У цій ситуації необхідно використовувати всі можливі форми та методи продуктивної взаємодії сім'ї та школи: підвищити педагогічну культуру батьків, шукати механізми спільної взаємодії, враховувати специфіку та інтереси сучасних дітей. Школа виконує функцію не тільки навчання та виховання, але й соціалізації учнів, сприяє формуванню життєвих компетентностей, розвитку соціальних якостей особистості, самостійності, створює спільне освітньо-культурне середовище, в якому живе та розвивається дитина. Тому першочерговим завданням нашої

школи є активізація батьківської участі в навчально-виховному процесі, знаходження різних шляхів прояву інтересу батьків до шкільного життя своїх дітей. Багато вчителів музики будують роботу на принципах співпраці педагогів та батьків, які підтримуються та впроваджуються спільно з адміністрацією, які передбачають етику взаємовідносин і спілкування з батьками; поінформованість батьків; рівність і повагу у відносинах педагогів і батьків; високу психологічну освіченість учителя.

Сьогодні можна помітити самоусунення сім'ї від вирішення питань виховання та особистісного розвитку дитини. У багатьох сучасних сім'ях можна виділити ряд характерних проблем: фінансове забезпечення родини; різний віковий та інтелектуальний розвиток у родині; руйнування сімейних цінностей; дефіцит батьківської уваги та виховання дітей, зайнятість матерів на роботі; низький рівень організації та спільного проведення вільного часу в родині; недостатня увага до духовно-моральних і мистецьких цінностей.

Мистецька діяльність розвиває художній смак, інтереси, здібності, культуру дітей. Важко переоцінити значення естетичних занять учнів, які можуть бути організовані особливо ефективно в установах позашкільної освіти, клубах за інтересами тощо. Це інсценування, конкурси, шкільні свята, концерти, фестивалі, екскурсії, відвідування театрів і багато іншого.

Єдність сім'ї і школи відіграє важливу роль у вирішенні завдань всебічного розвитку та виховання особистості школярів. Значення батьківського авторитету, роль педагогічного колективу та позашкільної системи освіти є найважливішими в навчально-виховному процесі сучасної початкової школи, в тому числі й у процесі музичної освіти.

Образно-художні форми роботи поєднують у собі такі справи дітей, де головним засобом впливу є спільне, переважно естетичне переживання. Головне тут – викликати сильні, глибокі колективні емоції, подібні тим, які люди відчувають в театрі, на святах, в інших аналогічних ситуаціях. Вихователь повинен уміти забезпечити спільні переживання дітей, завдяки яким вони стануть чутливішими, кращими. Значний потенціал мають такі форми, як концерт, вистава, свято тощо.

Вплив сім'ї на дітей настільки глибокий і багатогранний, батьки є первинним зразком суспільних відносин, з якими стикається дитина з моменту народження, їхні погляди так міцно прищеплюються, що вчитель музики не може цим нехтувати. Музичне виховання в школі має доповнювати сімейне виховання. Дослідження вчених показують, що в багатьох сім'ях ненав'язлива підтримка інтересу дитини до музики базується на багаторазовому поверненні до одного й того ж музичного матеріалу й часто виражена в ігрових формах. У родині можна легко виховати багато вмінь, необхідних і корисних для активної музичної діяльності, оскільки ці вміння в повсякденному спілкуванні зі старшими засвоюються дітьми без напруження, природно та з інтересом.

На наш погляд, сімейною традицією має стати спільне слухання музики дітьми і батьками. Дослідження показали, що воно викликає значне підвищення інтересу до музики всіх членів сім'ї, підвищує рівень музичних знань, це стосується і спільних відвідувань спектаклів і концертів.

Отже, без урахування впливу сім'ї музичне виховання в школі не може бути ефективним, бо саме в сім'ї як специфічному середовищі закладаються основи музичної культури особистості.

Істотним чинником впливу школи на сімейне виховання є індивідуальна робота з батьками. Вона охоплює різні сторони музичного виховання та розвитку учнів, створення для цього необхідних домашніх умов і вимагає організації відповідних заходів взаємодії сім'ї і школи. Видами індивідуальної роботи з батьками можуть бути педагогічні консультації та практичні поради щодо поліпшення сімейного виховання. Особливо важлива індивідуальна робота вчителя музики з батьками тих учнів, які проявляють інтерес і здібності до вивчення мистецьких предметів або особливу музичну обдарованість.

Висновки. З усього вищесказаного можна зробити висновок, що успіх музичного виховання значною мірою залежить від єдності та узгодженості виховного впливу школи та сім'ї. Вони покликані всіляко зміцнювати авторитет школи і вчителя музики, виховувати дітей у дусі поваги до національних музичних традицій, любові до високохудожнього класичного, народного та сучасного мистецтва, формувати високі духовні якості.

Однією з істотних сторін спільної діяльності сім'ї та школи є єдиний підхід до реалізації цільових установок і підвищення змістовності музично-виховної роботи з учнями. Сім'я покликана допомагати школі в підготовці та вихованні ініціативних і освічених громадян нашої країни. Вельми важливо, щоб батьки добре усвідомлювали цільові установки музичного виховання, його завдання, форми та методи роботи.

Музичне виховання передбачає розвиток і формування творчих нахилів і здібностей учнів. Підтримуючи зв'язки з родиною, вчителі музики мають можливість глибше вивчати інтереси і захоплення дітей і сприяти їх розвитку. Водночас школа потребує того, щоб батьки заохочували музично-творчі нахили дітей, залучали їх до самостійної музичної діяльності, з розумінням ставилися до їх участі в роботі музичних гуртків, клубів за інтересами, допомагали у створенні домашніх мистецьких куточків тощо. Особливо вагоме значення має індивідуалізація та диференціація музично-освітньої роботи. Отже, взаємодія цих двох інститутів соціалізації у виховному процесі – головна умова ефективного музичного виховання та розвитку дитини.

Список використаної літератури

1. Бабій В. Сімейні традиції та їх виховне значення / В. Бабій // Позакласний час. – 2004. – № 7-8. – С. 27-31.
2. Ветлугина Н. А. Музыкальное развитие ребёнка : [монографія] / Н. А. Ветлугина. – М. : Просвещение, 1968. – 415 с.
3. Доукіна О. Виховання молодших школярів у сучасній українській сім'ї / О. Доукіна // Початкова школа. – №6. – 1997. – С. 6-12.
4. Киян О. І. Батьківсько-вчительська взаємодія як чинник морально-духовного виховання молодших підлітків : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Ольга Іванівна Киян ; Ін-т проблем виховання НАПН України. – К., 2010. – 19 с.
5. Кулікова Т. А. Сімейна педагогіка і домашнє виховання / Т. А. Кулікова. – К. : Академія, 2000. – 119 с.
6. Макаренко А. С. Книга для батьків. Про батьківський авторитет / А. С. Макаренко. – К. : Рад. школа, 1972. – 332 с.
7. Методические рекомендации о взаимодействии образовательных учреждений с семьей // Вестник образования. – 2001. – № 8. – С. 24-33.
8. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа // Вибрані твори: у 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 4. – С. 280-398.

Татьяна Терещенко

СОЦИАЛЬНО-ЦЕННОСТНЫЕ ОСНОВЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ШКОЛЫ И СЕМЬИ В МУЗЫКАЛЬНОМ ОБУЧЕНИИ И ВОСПИТАНИИ ЛИЧНОСТИ

В статье актуализирована проблема взаимодействия школы и семьи в музыкальном обучении и воспитании учащихся общеобразовательных учебных заведений. Обоснована важность совместной учебно-воспитательной работы школы и семьи с детьми школьного возраста, выделены существующие проблемы. Определены задачи и принципы сотрудничества школьного учителя музыки с родителями. Значительное внимание уделено межличностным отношениям, индивидуальному подходу. Раскрываются формы деятельности педагогического коллектива и учителя музыки, роль семейных традиций в развитии музыкальных интересов учащихся, их знаний, умений и навыков.

Ключевые слова: взаимодействие школы и семьи, личностные качества, школьно-семейное воспитание, повседневное общение, формы и методы работы, творческие наклонности.

Tatiana Tereshchenko

SOCIO-AXIOLOGICAL BASIS OF THE INTERACTION BETWEEN SCHOOL AND FAMILY IN THE MUSICAL TRAINING AND EDUCATION OF THE INDIVIDUAL

The article attempts to actualize the problem of interaction between school and family in the music training and education students of secondary schools. The importance of joint educational work of school and families with school-age children is substantiated; the existing problems are highlighted. The tasks and principles of school music teachers to cooperation with parents are analyzed. Considerable attention is paid to interpersonal relations, personal approach. Forms of activities of the teaching staff are disclosed, the role of family traditions in the development of musical interests of students and their level of knowledge and skills is considered.

Keywords: interaction, personality, school, family education, everyday communication, forms and methods of work, creative inclinations.

References

1. Babij, V. (2004) Simejni tradytsii ta ikh vykhovne znachennia [Family traditions and their educational value]. In: *Pozaklasnyj chas* [Extracurricular time], 7-8, pp. 27-31 (in Ukrainian).
2. Vetlugina, N. A. (1968) *Muzykal'noe razvitie rebjonka* [Musical development of a child], Moscow, Prosveshhenie, 415 p. (in Russian).
3. Dokukina, O. (1997) Vykhovannia molodshykh shkoliariv u suchasnij ukrains'kij sim'i [Education of primary school children in a modern Ukrainian family]. In: *Pochatkova shkola* [Elementary School], 6, pp. 6-12 (in Ukrainian).

4. Kyian, O. I. (2010) *Bat'kivs'ko-vchytel's'va vzaiemodiia iak chynnyk moral'no-dukhovnoho vykhovannia molodshykh pidlitkiv*. Avtoref. diss. kand. ped. nauk [The interaction of parents and teachers as a factor of moral and spiritual education of young adults. Doctoral thesis synopsis], Kiev, 19 p. (in Ukrainian).
5. Kulikova, T. A. (200) *Simejna pedahohika i domashnie vykhovannia* [Family pedagogy and home education], Kiev, Akademiia, 119 p. (in Ukrainian).
6. Makarenko, A. S. (1972) *Knyha dlia bat'kiv. Pro bat'kivs'kyj avtorytet* [Book for Parents. About parental authority], Kiev, Rad. shkola, 332 p. (in Ukrainian).
7. Metodicheskie rekomendacii o vzaimodejstvii obrazovatel'nyh uchrezhdenij s sem'joj (2001) [Guidelines on cooperation of educational institutions with family]. In: *Vestnik obrazovanija* [Journal of Education], 8, pp. 24-33 (in Russian).
8. Sukhomlyns'kyj, V. O. (1977) *Pavlys'ka serednia shkola* [Pavlyska secondary school]. In: *Vybrani tvory* [Selected Works], vol. 4, Kiev, pp. 280-398 (in Ukrainian).

Одержано 19.03.2015 р.